Skolan, marknaden och ämnet. Kommersiella aktörer på internet i undervisningen.

Marie Tanner
Universitetslektor i pedagogiskt arbete
Karlstads universitet
marie.tanner@kau.se

Johan Samuelsson
Docent i historia
Karlstads universitet
johan.samuelsson@kau.se

Héctor Pérez Prieto
Professor i pedagogiskt arbete
Karlstads universitet
hector.perez@kau.se

Abstrakt: I den här artikeln uppmärksammar vi förekomsten av olika privata och kommersiella webbsajter som specifikt riktar sig mot undervisning och lärande i skolan. Syftet är att beskriva och diskutera hur några olika kommersiella aktörer på internet tar plats som policyaktörer i ett utbildningssammanhang, och vad det kan betyda i relation till undervisningens ämnesinnehåll. Med ett särskilt fokus på historieämnet, analyserar vi med inspiration från metoden network ethnograpy två olika exempel på sådana webbsajter, SO-rummet samt studi.se. Vi undersöker det nätverk av aktörer som ligger bakom webbsajten, hur syftet med sajten framställs samt hur historieämnet konstrueras på dessa sajter. Resultatet visar hur den politiska styrningen av skolan har fått konkurrens av nya aktörer, vilket leder till att de förstnämndas inflytande minskar till förmån för det komplexa nätverk av aktörer som istället tar plats. På så vis skapas ett marknadens ämne, som visserligen i de två studerade exemplen visar sig ligga nära det konventionella skolämnet historia, men som också visar på ett starkt behov av ytterligare forskning som kan synliggöra hur olika och vitt skilda ideologiska intressen tar plats och skapar politiska kluster som kommer att påverka undervisningens innehåll.

Nyckelord: digitalisering, policy enactment, network ethnography, ämneskonstruktion

Inledning

> Jag vet inte... Det är så himla mycket fakta som ska in på så lite... kort sida liksom, i läroboken så... Och vissa sidor är ju så också... men vissa sidor... det finns en sida som heter SO-rummet, tror jag, och den... då berättar dom väldigt levande och sånt och den tycker jag är mycket lättare att lära sig ifrån.

Citatet ovan kommer från ett intervjusamtal om gymnasieelevers användning av internet i sina studier, och eleven Lydia berättar om hur hon ibland väljer att söka information om olika undervisningsinnehåll på internet istället för i läroboken. I det här fallet handlar det om sidan "SO-rummet", som finns att tillgå fritt för lärare och elever och som enligt sin egen presentation är en är en "gratis digital lärresurs och Sveriges största och mest välsorterade länkbibliotek för skolans samhällsorienterade ämnen: historia, religionskunskap, geografi och samhällskunskap" (www.so-rummet.se). SO-rummet är ett exempel bland många liknande hemsidor och program, där olika privata aktörer - enskilda personer, organisationer och företag - skapar nätbaserade resurser som finns att tillgå för lärare, elever och föräldrar. I två pågående studier med fokus på undervisningens digitalisering, "Uppkopplade klassrum" samt "Historielärare på facebook", ser vi hur den här typen av hemsidor ofta aktualiseras både av lärare och elever i klassrummets undervisning och i professionsinriktade diskussioner mellan lärare i olika undervisningsrelaterade facebook-grupper[1].

Webbsajter, program och plattformar av det här slaget kan förstås som nya aktörer på en digitaliserad marknad, som genom att användas som resurser i undervisningen också kommer att bidra till hur undervisning och kunskapsinnehåll formas. Beskrivningar av skolan i relation till marknaden har oftast handlat om individens valfrihet att välja skola och den konkurrens mellan skolor som detta leder till, vilket bidragit till en privatisering på huvudmanna- och samhällsnivå (Simons, Lundahl & Serpieri, 2013). I den här artikeln intresserar vi oss dock för en mindre uppmärksammad, men inte mindre omfattande, aspekt av skolans marknadisering nämligen hur samhällets digitalisering och globalisering öppnat upp för en rad privata och kommersiella aktörer att delta i utbildningens organisering på alla nivåer (Olmedo, Bailey & Ball, 2013).

Även om kommersiella intressen inom utbildning inte är något nytt, i Sverige har vi sedan länge haft kommersiella läromedelsförlag som stått för merparten av de läromedel som används, ser vi idag hur utbildningssektorn generellt blivit allt mer globaliserad och föremål för olika privata organisationers intresse. Med detta som utgångspunkt ägnas Routledges serie "World Yearbook of Education 2016" åt

”The Global Education Industry” eller GEI (Verger, Lubienski & Steiner-Khamsi, 2016). Där beskrivs hur det vuxit fram en lång rad av företag och konsortier som primärt ägnar sig åt att optimera möjligheterna för investerare som söker göra vinster i utbildningssektorn. Det har även uppstått nya marknader som ofta ligger utanför traditionell statlig kontroll och som till exempel sysslar med testkonstruktioner, ”edu-marketing”, läroplan och läromedels lösningar samt skolutvecklingstjänster.

Ett svenskt exempel är branschorganisationen Swedish EdTech Industry, som enligt beskrivningen på den egna hemsidan “samlar aktörerna inom den svenska EdTech-industrin för att påskynda utvecklingen till nytta både för det svenska utbildningssystemet och för utvecklingen av en svensk framtidsbransch” (http://swedishedtechindustry.se/om-oss/). Här återfinns en mängd olika typer av produkter som hanterar administration av skoluppgifter, frånvarosystem och/eller kunskapsuppföljning; examinationsprogram, läxhjälpsprogram och läromedelsproducenter.

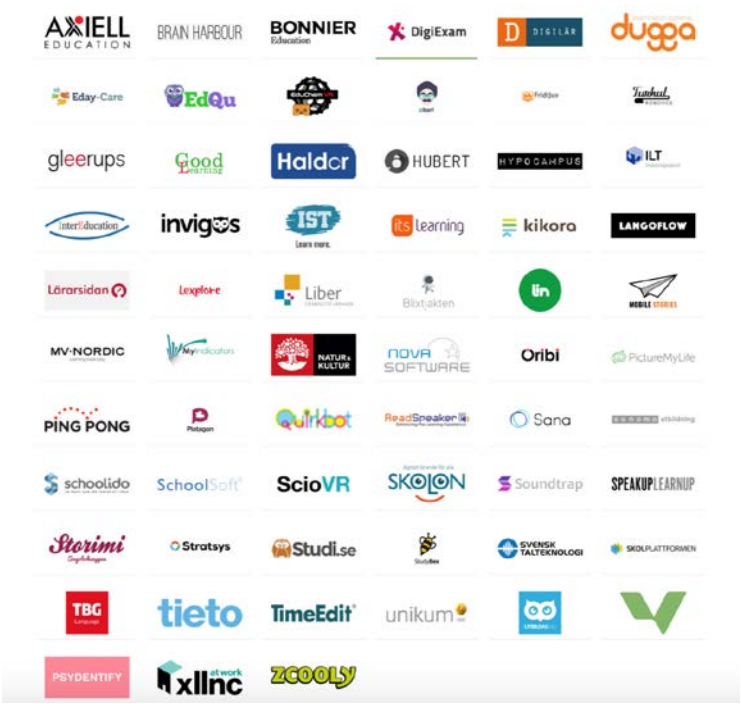

Figur 1. Medlemmar i branschorganisationen Swedish EdTech Industry (skärmdump från http://swedishedtechindustry.se, hämtad 2017-09-29)

Framväxten av en sådan här branschorganisation kan förstås i ljuset av att svenska skolor idag blivit allt mer digitaliserade. Det sker idag omfattande satsningar på både inköp av datorer och laptops liksom på införskaffande av olika typer av digitala plattformar för att hantera planering, uppföljning och administration av undervisning. Syftet med den här artikeln är att beskriva och diskutera hur några olika kommersiella aktörer på internet tar plats som policyaktörer i ett utbildningssammanhang, och vad det kan betyda i relation till undervisningens ämnesinnehåll. Vi lyfter fram ett par av de olika internet-sidor som de elever och lärare som ingår i våra studier använder sig av i sin vardag, och analyserar ur ett policyperspektiv vad dessa nya digitala läromedel erbjuder, med ett särskilt fokus på skolämnet historia.

Globalisering och marknadisering av utbildning

Både i Sverige och övriga världen ser vi idag hur en långtgående decentralisering och privatisering av utbildning har pågått under senare decennier, vilket radikalt förändrat utbildningslandskapet. Det är processer som inte enbart har inneburit överföring av ägande från offentliga till privata händer, utan har även inneburit förändringar när det gäller hur utbildning organiseras, finansieras och kontrolleras (Verger, Fontdevila & Zancajo, 2016). En sådan förändring handlar om hur olika kommersiella aktörer tar plats i skolan, inte bara när det gäller privatisering av skolor utan även genom att rikta sig mot utbildningars innehåll och inriktning. De kommer därmed att bidra till styrning av utbildning, vilket är ett något eftersatt men nu växande forskningsområde. Detta område uppmärksammas bland annat i ett temanummer med rubriken "The Governing of Education in Europe: commercial actors, partnerships and strategies" (Simons et al., 2013). Här konstateras att kommersialiseringen i dagens utbildningssystem fått betydligt större dimensioner och högre intensitet än tidigare. Kommersiella inslag i skolan är inte längre enbart en fråga om marginella verksamheter, utan bidrar nu till centrala funktioner som till exempel rådgivning, mätningar, förvaltning, reform och utveckling, inte minst genom tillgången till olika typer av digitala plattformar och hemsidor (Simons et al., 2013).

När det gäller policystudier inom utbildningsområdet finns traditionellt en fokusering på den nära relationen mellan staten och skolan, vilket medför att betydelsen av de nya privata och kommersiella aktörerna ur ett policyperspektiv riskerar att hamna i skymundan. En utmaning för forskning om policy i skolan är därför att teoretiskt röra sig bortom snäva former av metodologisk nationalism och statism, det vill säga utgångspunkten att:

> the state is the source and means of all governing activity, which, though it is typically taken for granted, is essentially contingent. Fundamental to methodological statism is the idea it is the state that (necessarily) governs 'its' society, with an assumed unity between territory, society and political organisation. (Dale 2009, s. 124)

För att förstå betydelsen av nya privata och kommersiella aktörers intåg i skolan behöver vi därför ställa frågor om på vilket sätt som andra än statliga aktörer bidrar till att förändra skolans styrning, innehåll och utveckling (Simons, et al., 2013).

Enligt Olmedo med flera (2013) är det då också viktigt att inte stanna vid kommersialisering i termer av skolan som en marknad för att avsätta produkter som datorer, programvaror med mera, utan att gå vidare och uppmärksamma på vilket sätt som själva organiseringen av skolan förändras i relation till vinstintressen, privat engagemang i lärarutbildning, outsourcing med mera. Olmedo med flera menar därför att kommersialisering inte enbart handlar om kortsiktiga vinstintressen, utan syftar också till att forma människor till kommersiella och företagsamma subjekt. Med organisationen "Teach for all", ett nätverk av organisationer som utvecklat en särskild modell för lärarutbildning som spridits över Europa och världen, som ett empiriskt fall utvecklar Olmedo med kollegor en metodologi för att studera dessa fenomen. Metoden benämns network ethnography och innebär att man kombinerar verktyg från Social Network Analysis (SNA) med mera traditionella etnografiska metoder. Konkret använder de sig av material från hemsidor, bloggar, broschyrer och intervjuer för att undersöka relationer mellan vinstintressen och hur "Teach for all" läraren framställs som subjekt. Resultatet visar hur denna organisation inte enbart utgör en ny modell för lärarutbildning, utan också i grunden omformulerar vad det innebär att vara lärare i termer av entreprenöriella subjekt och institutioner som ser på framtiden som investerare.

En effekt av privatisering av utbildningen är att det har fört med sig ett ökat inslag av privata sponsorer när det gäller olika utbildningsprojekt, vilket får betydelse i relation till olika aspekter av innehåll. Papanastasiou (2013, 2017) har studerat detta inom engelska akademier, det vill säga statligt finansierade skolor som är frikopplade från lokala myndigheter och öppna för privata sponsorer. Dessa akademier är speciellt inriktade på att höja elevers prestationer och bryta onda cirklar av låga förväntningar. Papanastasiou (2013) har intervjuat sponsorer och sökt reda ut hur de har engagerat sig i akademiernas policy, och vilken roll dessa

kommersiella aktörer har i styrning av utbildningen. Hon lyfter bland annat fram betydelsen av att även uppmärksamma hur sponsorer formas och blir en del av lokala dynamiker. I den svenska kontexten har Andreasson & Dovemark (2013) studerat användningen av de digitala plattformarna Unikum och InfoMentor i samband med det ökande kravet på skolors dokumentationsarbete. De visar hur dessa verktyg formar, konstruerar och inramar skolans utvärderingspraktiker, vilket skapar specifika processer av kunskapskonstruktion.

Närmare granskning visar hur lokala aktörer ofta är formellt eller informellt knutna till större nätverk, vilket gör att den globala karaktären i dessa verksamheter blir tydlig. Verger, Lubienski & Steiner-Khamsi definierar GEI som "en alltmer globaliserad ekonomisk sektor inom vilket ett brett spann av utbildningsvaror och tjänster produceras, utbyts och konsumeras, ofta profitgrundade" (sid 4). Även Rönnberg (2017) studerar hur en grupp svenska edu-entreprenörer (Kunskapsskolan) går vidare från det svenska fältet och ger sig in i Global Education Industri (GEI) och kommersialiserar tjänster och idéer från svenska friskolor. Studien visar hur dessa aktörer använder sig av specifika kunskapsformer från departement och partipolitiskt arbete, kombinerad med PR-arbete och edu-business som skapar en interrelation av politik, policy, affärer, makt och ideologi. Många av dessa ekonomiska och institutionella trender är på så vis utvecklade och drivna av politiska aktörer som är påverkade av ekonomiska intressen i den globaliserade sektorn, och som söker styra och omformulera regleringar och policier utifrån sina intressen. I högre eller lägre grad gäller detta även de kommersiella aktörer som aktualiseras i lärares och elevers undervisningsrelaterade nätaktiviteter, vilket vi i den här artikeln undersöker närmare i relation till undervisningens innehåll.

Teoretiska utgångspunkter, metod och material

Teoretiskt tar vi vår utgångspunkt i en vid syn på policy som alla de olika aktörer som på olika sätt medverkar i och bidrar till en verksamhets styrning, i det här fallet inom skola och utbildning. Med utgångspunkt i begreppet *policy enactment* (Ball, 2006; Ball, Maguire & Braun, 2012) utgår vi i den här artikeln från att nya nätbaserade kommersiella aktörer på olika sätt blir resurser i lärares och elevers skolvardag som bidrar till styrningen av skolans innehåll (se även Simmons et al., 2013). Perspektivet innebär att policy inte i första hand ses som en implementeringsprocess uppifrån och ner, utan snarare som en process där olika policysträvanden ramar in och tar sig uttryck i översättningar och tolkningar på olika nivåer. Policy enactment inbegriper de kreativa processer av både tolkning

och rekontextualisering som aktörer behöver hantera, där policytexter som till exempel skolans styrdokument görs till kontexualiserade praktiker i olika sammanhang; i universitetets forskargrupper, i klassrummet såväl som på den digitala hemsidan. I studiet av olika webbsajter betraktar vi därför dessa som policyaktörer som kommer att bidra till tolkningen av en generell pedagogisk diskurs i klassrummet och till mer specifika tolkningsramar när det gäller skolans undervisningsämnen.

Som analytiskt redskap använder vi begrepp från det ämnesdidaktiska fältet, där ämneskonstruktioner ses som en kontextuellt beroende tolkning av olika typer av texter (Chevallard, 2007; Ongstad, 2006; Shulman, 1986, 2004). Ämneskonstruktion ses därvid som en re-kontextualisering eller transformation, där vi med ämnet Historia som exempel specifikt analyserar denna re-kontextualisering i relation till de historiedidaktiska perspektiven *kollektivt minne* (eng. The Collective memory approach), *disciplinärt perspektiv* (eng. The Disciplinary approach) och ett *postmodernt perspektiv* (eng. The Postmodern approach) som analytiskt raster (Seixas 2000, 2007).

I vår analys utgår vi från följande frågeställningar:

- Vilka är de aktörer som står bakom olika privata initiativ på internet som används i skolans undervisning eller i lärares yrkesdiskussioner?
- Hur framställs syftet i relation till skola och samhälle?
- Vilken typ av innehåll behandlas?

Som empiriskt underlag för vår analys använder vi oss av exempel på webbsajter som aktualiseras i våra två forskningsprojekt Uppkopplade klassrum samt Historielärare på facebook. Inledningsvis gjordes en explorativ översikt av de båda datamaterialen, där samtliga förekommande aktörer på nätet listades. Därefter gjordes ett urval av de aktörer inom dessa datamaterial som på något vis har en koppling till historieämnet, av vilka vi valt två exempel med stor spridning i svenska skolor; SO-rummet samt Studi.se. Vi har sedan gjort en dokumentanalys av dessa hemsidor med inspiration från metoden network ehtnography (Olmedo et al., 2013), för att identifiera och beskriva vilka de aktörer är som står bakom webbsajten och hur de på olika sätt associerar sig med och länkar till andra digitala aktörer (fråga 1). Som nästa steg analyserar vi på vilket sätt dessa webbsajter och de nätverk de är en del av kan förstås som policyaktörer utifrån ett vidare utbildnings- och samhällsperspektiv (fråga 2). Slutligen analyserar vi med användande av Seixas (2000; 2007) historiedidaktiska

perspektiv det innehåll som behandlas, med fokus på hur historieämnet transformeras och re-kontextualiseras (fråga 3).

Ämneskonstruktioner i olika sammanhang - exemplet historia

I vår analys utgår vi från en förståelse av att vad ett ämne är kan ses som en tillfällig produkt som manifesteras i en kursplan, men som också är något som ständigt förändras och omtolkas. Det betyder att ämneskonstruktion kan förstås som en process som sker exempelvis genom framtagande av policytexter såsom kommentarmaterial från myndigheter, test, utvärderingar, universitets-utbildningar, läromedel och konkret undervisning. Tolkningsprocessen av vad ett ämne är och görs till sker således både via politiska beslut och i olika sociala sammanslutningar, till exempel genom att medlemmar i olika ämnesföreningar eller inom akademin definierar vad ämnet är. Ämnet som produkt skapas därmed i ett slags kommunikativt nätverk där olika intressenter försvarar olika positioner genom till exempel debattinlägg, vetenskapliga artiklar, remissvar, läromedelsproduktion och andra resurser (Goodson, 2004). Till detta kommer nu alltså nya aktörer in på en digitaliserad marknad som en del av denna process, som även de kan antas påverka ämnesundervisning både när det gäller innehåller och form.

Goodlad (1979) identifierar ett antal nivåer som på olika sätt relaterar till vad som influerar ett ämnes uttolkning. En nivå menar han är *idéernas ämne*, där det är diskussioner och debatter inom olika vetenskapliga, politiska och andra offentliga arenor som influerar ämnet. Ytterligare en nivå är *läroplanens ämne,* som relaterar till hur ämnet skrivs fram i formella beslut och offentliga styrdokument. Ämnen kan också beskrivas som *utbildningsinstitutionernas ämne*, vilket rör sig om hur ämnet uttolkas inom högre utbildning och dess akademiska discipliner vilket också kan beskrivas som lärarutbildningsämnet eller som disciplinens ämne. *Lärarens ämne* är en fjärde en ämnesnivå som handlar om hur ämnet omställs till undervisning inom ramen för skolans organisation och på klassrumsnivå. Dessa olika nivåer ska inte ses som skarpt åtskilda, och ej heller som hierarkiska konstruktioner, utan som överlappande nivåer där olika tolkningsnivåer interagerar med varandra, vilket enligt Goodson (2004) visar på komplexiteten i ämnesgörandet. Detta synsätt betyder att lärare inte enkelt och linjärt överför disciplinens eller läroplanens ämne till undervisning. Snarare tolkar och förstår läraren ämnen i relation till olika kontextuella sammanhang, där begrepp som omstilling, transformering, re-kontextualisering kan användas för att förstå hur

tolkningsprocessen sker i lärares ämnesundervisning (Chevallard, 2007; Ongstad, 2006; Schulman 1986,2004).

I det här fallet är det dock inte i första hand lärares transformeringar av ämnet som vi studerar, utan de transformeringar av historieämnet som görs på de webbsajter som vi analyserar. För att förstå vilken form av historieämne som framträder utgår vi från några olika perspektiv som bland andra Seixas (2000; 2007) har utvecklat. Han gör en indelning i de tre övergripande perspektiv som introducerats ovan*;* kollektivt minne, det disciplinära perspektivet och det postmoderna perspektivet. När det gäller perspektivet kollektivt minne är det nationella (och det västerländska) perspektivet vanligtvis utgångspunkten där undervisningen i huvudsak bedrivs med ett narrativt perspektiv genom att läraren överför historiska förlopp till eleven. Syftet med ämnet blir då att genom traditionsöverföring skapa sammanhållning och respekt för nationen som gemenskap. Det disciplinära perspektivet innebär att det är det vetenskapliga ämnet historia som ska läras ut. Genom att få tillgång till begrepp och metoder från disciplinen menar man att eleven ges verktyg att bli aktiva och kritiska samhällsmedborgare. Inom detta perspektiv blir elevens egen aktivitet central, men de frågor som står i fokus utgår inte främst från elevernas erfarenheter utan från disciplinens frågor. Med ett postmodernt perspektiv är utgångspunkten att en mångfald av erfarenheter och historier från eleverna ska stå i centrum. Elevernas olika identiteter och historiemedvetande kan därmed stärkas. Inom detta perspektiv är det också viktigt att peka på alternativa perspektiv till rådande nationell och västerländsk kanon. Seixas poängterar att dessa olika perspektiv på historia är en slags idealtyper där man i undervisningens utförande vanligtvis finner inslag av flera perspektiv samtidigt. Det perspektiv som traditionellt dominerar i undervisningen är dock kollektivt minne, vilket delvis står i motsats till den historiedidaktiska forskningen och debatten som alltmer kommit att betona betydelsen av att anlägga interkulturella perspektiv i historieundervisning, där begrepp som decentrering, perspektivtagande och framlyftandet av olika människors berättelser och identitet blir centralt (Nordgren & Johansson, 2015).

Resultat

SO-rummet

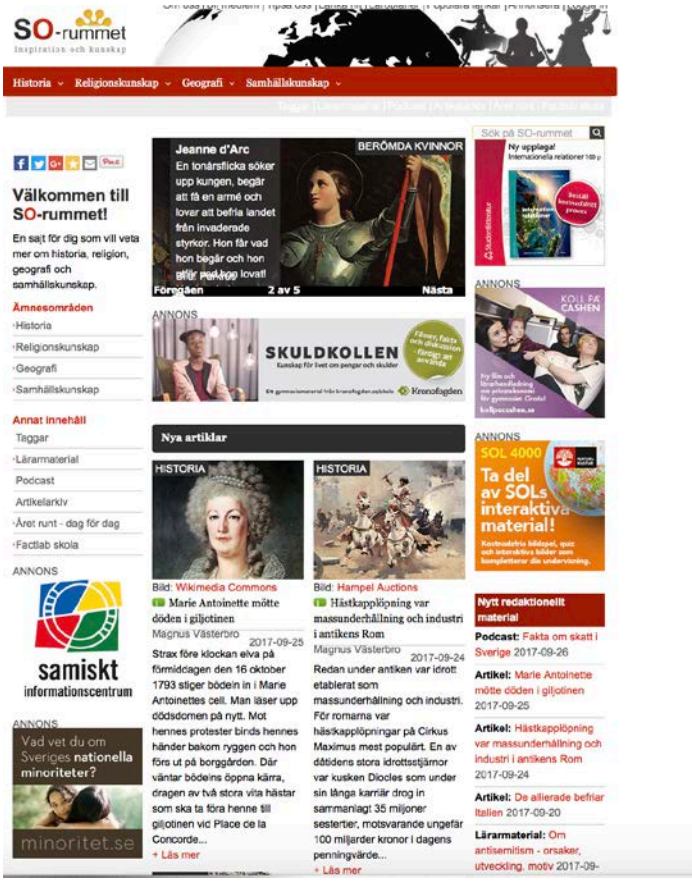

Figur 2. Skärmbild från SO-rummets portalsida (170929)

Aktörerna bakom SO-rummet

Webbsajten SO-rummet (se fig. 2) drivs av en enskild svensk gymnasielärare i historia, religionskunskap och samhällskunskap, med stöd av en svensk webbutvecklare (även detta en enskild person). Enligt deras egen presentation medverkar ett stort antal skribenter som kan vara lärare, författare eller ämnesexperter/sakkunniga. Förutom de texter som skrivs direkt för webbsajten, fungerar den även som ett länkbibliotek till cirka 7000 andra artiklar och webbsajter (de flesta på svenska) vilka alla enligt SO-rummet genomgått en granskning. Länkarna går till sajter och sidor som till exempel utbildningsradions program, populärvetenskapliga tidskrifter, riksarkivet, poddar och Wikipedia, det vill säga det är en blandning av kommersiella företag, icke-vinstdrivande organisationer och statliga institutioner som står bakom länkarna.

En nyhet som lanseras på webbsajten är samarbetet med statistiktjänsten Factlab, som presenteras som världens största statistiska databas med kvalitetssäkrad statistik. Factlab är en Malmöbaserad webbsajt som ursprungligen utvecklades på Lunds universitet, men som nu utvecklats av olika statistiker och IT-entreprenörer över hela Sverige. Idag finns även internationella versioner av Factlab som samlar statistik från över 290 databaser över hela världen, i samarbete med statliga och överstatliga organisationer och myndigheter som t.ex. Socialstyrelsen, Eurostat, United Nations, CIA[2], Nasa, Statistisk centralbyrå med flera. Enligt Factlabs egen hemsida möjliggörs ett fritt användande genom organisationen CSR (Corporate Social Responsibility), "det vill säga företag som tar sitt samhällsansvar och som bryr sig om Sveriges blivande framtid, våra ungdomar, genom att höja kunskapsnivån i den svenska skolan" (http://www.factlab.com/#lo=1 , hämtad 2017-09-29).

SO-rummet finansieras genom annonsintäkter, och i informationen för intresserade annonsörer lyfter man fram att SO-rummet har cirka 600 000 unika användare varje månad och att antalet besök varje dag ligger mellan 45 000 till 50 000 varje vardag. Man lyfter fram att annonsering på SO-rummet är ett sätt att "nå direkt ut i klassrummet" med möjlighet "att synas med lektions- eller lärarmaterial och/eller sponsrade artiklar". Aktuella annonser på hemsidan vid undersökningstillfället (170929) kom från några olika förlag (Natur & Kultur, Studentlitteratur, Historiska media), myndigheter (Finansinspektionen, Konsumentverket, Kronofogdemyndigheten) samt icke-vinstdrivande organisationer (Naturskyddsföreningen, Samer.se, Minoritet.se, Forum för levande historia).

Vad syftar SO-rummet till?

I informationstexten "Om SO-rummet" kan man läsa att webbsajten riktar sig till "elever och lärare på högstadiet och gymnasiet, men även till högskole- och universitetsstuderande samt alla andra som är intresserade av de fyra SO-ämnena". Genom detta framträder ett intresse för att vara med och bidra till uttolkningen av SO-ämnena främst som skolämne i grundläggande utbildning, men i viss mån även som akademiskt ämne. Man skriver vidare att "syftet med SO-rummet är att förenkla arbetet i skolan för elever och lärare" samt att "målet med sajten är att skapa inspiration, öka intresset och öka kunskaperna inom SO-ämnena". Hela webbsajten har därmed en tydlig inriktning mot att fördjupa och stärka kunskaperna inom de specifika skolämnen som ryms inom SO-blocket.

Klickar man sig vidare kan man även läsa mer om "SO-rummet i ett källkritiskt perspektiv", en text som kan beskrivas som en självreflektion över sitt eget bidrag. Här lyfter man fram att man är en politiskt neutral webbsajt som i politisk och ideologisk mening "endast" strävar efter att "främja grundläggande principer inom den svenska skolans värdegrund såsom tolerans", där man vill se sig som ett komplement till andra läromedel. Man lyfter fram att de kunskaper och fakta som man presenterar grundar sig på "individuella urval och tolkningar" och att de därför aldrig kan ses som neutrala fakta. I denna text riktar man sig explicit till den tänkta mottagaren (eleven?) genom att ge rådet "om du till exempel skriver en uppsats eller håller på med annan form av skolarbete så bör du alltid använda dig av flera oberoende källor". Man tar också upp att man är en vinstdrivande webbsajt, där pengarna behövs för att underhålla, uppdatera och utveckla sajten, och motiverar valet att upplåta annonsplatser (för vissa utvalda organisationer med anknytning till skolan och SO-ämnena) med att sajten på så vis blir gratis tillgänglig för alla intresserade.

SO-rummet framstår utifrån ovanstående som en aktör som i hög grad allierar sig med ämnesdisciplinen såsom den uttolkas både inom akademi och i skolans styrdokument, med såväl en kritisk hållning som betoning av utbildningssystemens grundläggande värden om demokrati och tolerans. Med Goodlads (1979) begrepp skulle det alltså snarast handla om att man bidrar till formuleringen av läroplanens ämne, dock utan att explicit uppmärksamma specifika kursplanekrav. Vi ser därmed att SO-rummet representerar ett exempel på en aktör, som vid sidan av Skolverket och andra statliga myndigheter på privat initiativ (i motsats till det offentliga systemet) går in och bidrar till läroplanens uttolkning i svenska klassrum.

Vilket historieämne görs på SO-rummet?

På SO-rummet behandlas de fyra skolämnen som ingår i SO-ämnena (historia, religionskunskap, geografi och samhällskunskap), och de presenteras med en varsin rubrik i menyraden. Väljer man att gå in på historieämnet, kommer man till en presentationssida där ämnet presenteras under rubrikerna "Varför är historia viktigt?" samt "Vad är historia, och vad är inte historia?". I denna text problematiseras historieämnet, och man framhåller att historia handlar om olika berättelser som människor gjort för att tolka skeenden, och att det nu handlar om att utforska händelser i förfluten tid för att bättre kunna förstå sin samtid och framtid (se figur 3). I denna text framträder därmed en hållning som utifrån Seixas närmast kan beskrivas som ett disciplinärt perspektiv, på så vis att man lyfter fram

vikten av en kritisk hållning som i sin tur kan ge redskap för att bättre förstå och kunna påverka sin samtid.

Figur 3. Skärmbild från introduktionssidan av Historia på SO-rummet (hämtad 171030)

I menyraden till vänster är ämnet organiserat i olika ämnesområden, som inledningsvis följer en traditionell uppdelning i linje med hur många tryckta läromedel är strukturerade. Ämnesområdena följer en kronologisk gång med start i "Människans förhistoria och stenåldern" och avslutning i "Det korta 1900-talet". Under varje ämnesrubrik kan man få fram ytterligare underrubriker, av vilka det framgår att från Medeltiden och framåt är det främst Sveriges och Europas historia som behandlas. Varje underrubrik inleds med en text skriven av SO-rummets skribenter, där vissa händelser och begrepp gjorts klickbara så att de länkar vidare till ytterligare information. Efter varje sådan text följer en ruta där centrala ord och begrepp förklaras, följt av ett antal uppgifter och frågor. Dessa frågor är av olika karaktär såsom "Frågor till texten", "Ta reda på" samt "Diskutera". Till stor del kan därmed Historieämnets framställning sägas vara ett "läroplanens ämne", där det handlar om ett perspektiv av kollektivt minne, som dock även innehåller tydliga inslag av en kritisk hållning genom ett disciplinärt perspektiv, med en betoning av ett svenskt och västerländskt perspektiv.

I menyraden återfinns dock även rubriken "Historiska teman", under vilken det öppnar sig underrubriker med ett något annat perspektiv genom områden som till exempel "Ursprungsfolk och minoriteter", "Kvinnohistoria och genushistoria" eller "Nationalismens historia". Även under rubriken "Världens länder - historia" finns fördjupande läsning som beskriver historiska förlopp i

olika delar av världen. Här framträder en ambition att bredda historieämnet utöver ett svenskt/västerländskt etnocentriskt majoritetsperspektiv. De texter som finns under dessa delar är inte i lika hög grad redaktionellt behandlade av SO-rummet, utan använder sig i högre grad av externa informationskällor, som till exempel Samiskt informationscentrum och Utrikespolitiska institutet. Dessa texter har också mera sällan tillhörande ord- och begreppsförklaringar och inte heller frågor och uppgifter att behandla.

Förutom texter om olika historiska ämnesområden, finns även en särskild avdelning med lektioner och lärarmaterial under olika tematiska rubriker. Dessa material är inte framtagna av SO-rummets redaktion, utan länkar till material framtagna av olika icke-vinstdrivande aktörer som till exempel "Om antisemitism. Orsaker, utveckling och motiv" från SKMA (Svenska kommittén mot antisemitism), "Möt källorna - historia i original" från Riksarkivet och "Romernas historia" från Sveriges Utbildningsradio. Här finns dock också material från branschorganisationen Svenskt Näringsliv i serien "Uppslaget" där teman som till exempel "Frihandel", "Vinst" och "Tillväxt" belyses både historiskt och i dagens samhälle. Denna avdelning inom SO-rummet, som alltså tydligt vänder sig till lärare som en resurs för att forma undervisningen, samlar alltså en mångfald av olika aktörer som med olika utgångspunkter och intressen bidrar till att forma det ämne som görs i svenska klassrum.

Utifrån denna översiktliga analys av SO-rummets struktur och övergripande innehåll, framträder bilden av en aktör (med ett vittförgrenat nätverk) som gör historieämnet till något mer än bara ett nationellt kollektivt berättande, genom att genomgående framhålla vikten av en kritisk hållning som mer kan beskrivas som ett disciplinärt perspektiv. Seixas (2000, 2007) gör en poäng av att de olika perspektiven vanligtvis inte framträder i ren form, utan att man som i detta exempel, ofta kan urskilja betydande överlappningar dem emellan. Genom att man lyfter fram att historia bygger på olika individuella tolkningar av det förflutna går det även att här se strimmor av en mer postmodern ansats då också de "många små berättelserna" betonas. Dock uppmärksammas inte hur sådana olika tolkningar skulle kunna ställas mot varandra, vilket innebär att det inte är något tydligt interkulturellt perspektiv som framträder.

Till övervägande delen består dock ett intryck av att texterna ligger nära "läroplanens ämne", där de avsnitt som framstår som mest bearbetade lyfter fram en svensk och västerländsk historieskrivning. Det går också se detta som en del av ämnets så kallade konventionslinje (Nordgren, 2006), det vill säga det

traditionella sätt som historieämnet har presenterats inom svensk skola. Dock lyfts även andra perspektiv fram, både utifrån andra nationer och utifrån olika minoritetsgrupper och särintressen, som i viss mån bidrar till en interkulturell syn. Dessa perspektiv kan dock inte sägas utgöra utgångspunkten, utan framstår snarast som ett komplement, varför det ämne som konstrueras inte tydligt kan beskrivas som ett postmodernt perspektiv. Den historiesyn som snarast framträder i presentationen av det som ligger utanför konventionslinjen skulle här snarast kunna beskrivas som en form av ”och historia” eller ”tilläggshistoria” (Samuelsson, 2017, Nordgren 2006).

Studi.se

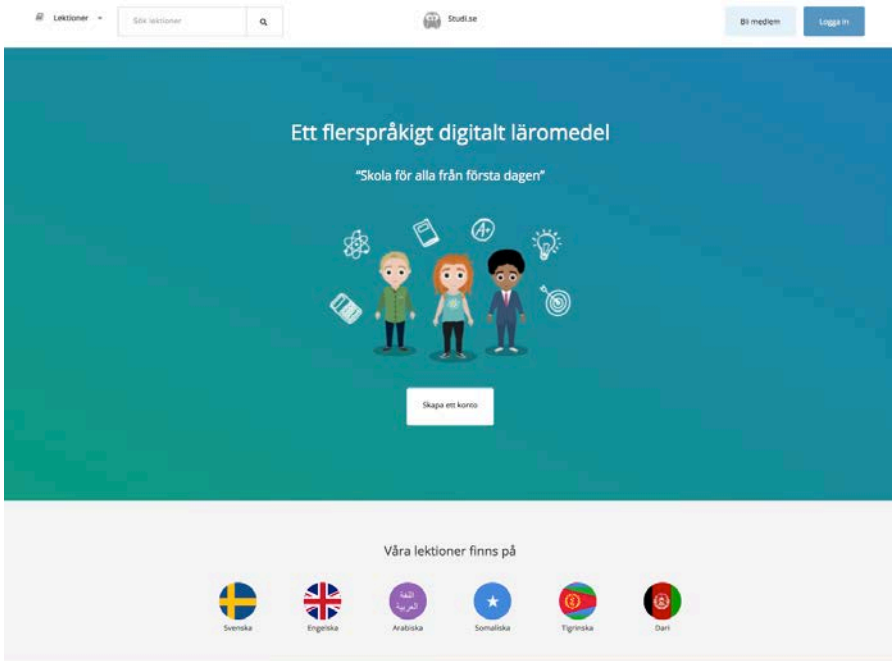

Figur 4. Skärmbild från studi.se, portalsidan (hämtad 171027).

Aktörerna bakom studi.se

Studi.se presenterar sig själva som ett läromedelsföretag som sedan tidigare utvecklat “ett heltäckande svenskt digitalt läromedel med videolektioner och övningar för tio ämnen i årskurs 7 till 9”. Inspelade föreläsningar med enklare animationer och tillhörande texter och quiz utgör grunden för det pedagogiska upplägget. De beskriver sig som ”Sveriges mest kompletta online-läromedel för elever i högstadiet”, och har vidareutvecklat konceptet genom att innehållet översatts till flera språk som en resurs för nyanlända elever med annan språklig bakgrund. Flera ämnen erbjuds därför nu på flera olika språk som till exempel dari, somaliska, tigrinja och arabiska, genom att filmerna antingen är textade eller

med en berättarröst på något av de aktuella språken. Man lyfter fram att man etablerat ett samarbete med forskare från Stockholms universitet i ett forsknings- och utvecklingsprojekt, som syftar till att skapa "en stark koppling till forskningsfronten inom området och bättre möjligheter att mäta effekterna". På webbsajtens portalsida är det i första hand detta språkprojekt som lanseras, med kontaktuppgifter till dess vetenskapliga ledare vid Stockholms universitet. En betydande inkomstkälla för att finansiera språkprojektet har varit den statliga myndigheten Vinnova som har bidragit med 10 miljoner kronor genom utvecklingsprojektet "Skola för alla från första dagen i det nya landet". Projektet är en del av Vinnovas satsning "Utmaningsdriven innovation", och studi.se framhåller att de erbjuder digitala läromedel på flera språk för att nyanlända elever snabbt ska kunna få gymnasiebehörighet. I språkprojektet medverkar ett stort antal svenska kommuner (omkring 30), och man samarbetar också med partners som IBM och Karolinska institutet.

Men även om det är ovan nämnda forskningsprojekt som främst lyfts fram på portalsidan, är detta bara en del av förlagets hela verksamhet. En analys av ägarförhållandena bakom studi.se visar att det är ett företag som ägs av riskkapitalföretaget ACIDRAIN via Komplementskolan AB Sverige, som även ingår i ovan beskrivna branschorganisation Swedish Edtech Industry. Studi.se är ett internationellt edtech företag som erbjuder sina tjänster till lärare i flera länder, förutom Sverige även till exempel i Tanzania och Tyskland[3]. Den digitala tekniken erbjuder även möjligheter för webbsajten att utnyttja vissa stordriftsfördelar mellan olika länder, till exempel har filmen som vänder sig till samhällskunskapslärare i Tyskland bearbetats med svenska texter/röster till animeringen, vilket gör att den kan användas av både tyska och svenska lärare.

Vad syftar studi.se till?

Studi.se vänder sig till såväl lärare som elever och på sin hemsida presenterar man sig så här:

> Hur gör vi för att ge alla en bra start i skolan? Hur ger vi alla samma möjligheter att lära i samma takt oavsett språk, förmåga och bakgrund? Vi på studi.se är övertygade om att vi kan skapa ett roligare och mer tillgängligt sätt att lära

Företaget har alltså som övergripande målsättning att bidra till att kunskapsutvecklingen blir bättre i svenska skolan. Delar av materialet på hemsidan är fritt, men för att få full tillgång till materialet måste skolorna köpa

elevlicenser till en kostnad av 390 kr per elev. Sammanlagt finns tio ämnen representerade, men det finns även en del filmer och lektioner som läggs upp i samband med specifika händelser, som till exempel om nationaldagsfirandet den 6 juni. I samband med valet i Tyskland delades på motsvarande vis en aktuell film om det tyska valsystemet på Facebook.

Den digitala plattformen erbjuder samverkansmöjligheter mellan ämneslärare, studiehandledare, elever och föräldrar, och ett eget nyhetsbrev skickas ut till de som är anslutna till plattformen. Nyhetsbrevet innehåller till exempel intervjuer med lärare och elever samt information om seminarier som behandlar framförallt nyanländas lärande. Ett sådant seminarium, som delades via Facebook och Youtube, hölls på temat ”Måste nyanlända få skitbetyg?”, och samlade lärare, skolchefer, liksom forskningsansvarig representant från förlaget Studie.se. På hemsidan framställs även olika erbjudanden om hur man som elev lyckas bättre i skolan. Under rubriken ”Få bättre betyg och plugga bättre” finns ”tips och tricks om hur man lyckas i skolan”. Här finns studietips med länkar till vetenskapliga källor. På hemsidan finns även exempel från elevintervjuer som lyfter fram hur materialet från Studi.se har hjälp dem med sina studier och man fastslår också att ”Äntligen är det kul att plugga!”

En översiktlig analys visar att det är i stort sett samma pedagogiska upplägg i de olika länderna. Liksom i Sverige finns på plattformarna i Tanzania och Tyskland videoanimeringar och quiz. I sin pedagogiska grundsyn menar företaget att repetition är centralt för lärandet, här illustrerat i ett citat från den Tanzaniska plattformen:

> Repetition is the mother of all learning”, the saying goes. When you feel you have understood a topic of your syllabus, challenge yourself through taking on an exam. We have created an adaptive algorithm that will generate quizzes and exams adapted to your level of knowledge. Did you not get the result you were hoping for? No problem, take the exam again.

Sammanfattningsvis framträder en bild av studi.se som tydligt individinriktat, med syfte att skapa framgång och högre måluppfyllelse för elever i allmänhet, och särskilt för elever med annan språklig bakgrund än svensk. På en generell nivå placerar de sig därmed i mittfåran av en idag vanlig retorik i den politiska debatten som lyfter fram vikten av skolans kompensatoriska uppdrag, och att alla elever med motivation att lära sig här kan finna stöd och resurser för att lyckas i skolsystemet.

Vilket historieämne görs på studi.se?

Historia är alltså ett av nio olika skolämnen, som på företagets hemsida ordnats genom en struktur med tio övergripande områden med koppling till olika historiska epoker (introduktion till historia, forntid, flodkulturerna, antiken, medeltiden, nya tiden, revolutionerna, kolonialism, demokratiseringen i Sverige samt 1900-talets historia), med ytterligare ett stort antal underkategorier. I de inledande filmerna/texterna ”introduktion till historien” och ”viktiga historiska begrepp” läggs en grund för vad som är syftet med att lära sig historia, samt vad som är ämnets ”byggstenar” i form av centrala begrepp. Här berörs också kort hur kunskap skapas om historia.

I introduktionen till historieämnet förklaras att ”man läser om olika saker” som till exempel ”personer som den heliga Birgitta eller Olof Palme”. Historia handlar också om händelser; ”en känd händelse var när skeppet Wasa sjönk”. Det berättas också att historia handlar om platser som till exempel städer, samt om större förändringar som hur ”invandringen sett ut till vårt land under många år”. Genom att läsa historia får vi enligt webbsajten ”reda på varför något hänt och hur det har gått till och vad som hände sedan.” Man framhåller också att ”allra viktigast med historia är kunna sätta sig in i hur folk har haft det tidigare”. De aspekter av historia som lyfts fram fokuserar framförallt på att ämnet handlar om att minnas något från det förflutna, samt att få en empatisk förståelse för hur det var förr i tiden. Men det är inte enbart en snäv historia om Sverige som presenteras, utan också vad som kan betraktas som en traditionell läroboksshistoria, vilket innebär att Europa och USA är i centrum för historieskrivning, med vissa undantag (Nordgren 2006). Som påpekades ovan finns material om till exempel revolutionerna (inklusive amerikanska revolutionen). Det finns också material om mellanösterns flodkulturer och kolonialismen, vilket innebär att eleverna som tar del av materialet också får möta valda delar av världen utanför Sverige.

I huvudsak handlar det historieämne som görs om överföring av ett västerländskt och nationellt narrativ som är i linje med perspektivet kollektivt minne. På detta följer också att historia som ämne framträder som en fast kanon, där inga alternativa berättelser finns kring enskilda fenomen, processer, personer eller händelser. Därmed framträder också ett ämne som främst bygger på vad man kan beskriva som en deklarativ kunskapssyn (Carlgren, Forsberg & Lindberg, 2011). Detta förstärks också av de möjligheter den digitala tekniken erbjuder, då varje delområde avslutas med automatiserat quiz med fasta svarsalternativ.

Historien som förmedlas är inte bara ”krigens och kungarnas historia”; sociala, kulturella, ekonomiska och politiska aspekter behandlas genomgående. När det gäller vikingatiden informeras vi till exempel om att flertalet människor under vikingatiden inte var ute på plundringsresor:

> Problemet med att läsa om vikingatiden är att man lätt glömmer bort de därhemma. Det var ju egentligen ganska få som var ute på vikingatåg. De allra flesta var hemma och arbetade ganska hårt. På vikingatiden fanns det inga affärer, man hade marknader och marknadsplatser där man bytte och sålde varor. Saknade man något hemma så kunde man inte gå och köpa det. Man var tvungen att odla och tillverka allting man behövde.

När medeltiden behandlas så finns omfattande beskrivningar av t ex handeln via marknadsplatsen och det sena svenska 1800-talet fördjupar sig i sociala aspekter då folkrörelserna beskrivs.

> Folkrörelserna är en företeelse som är typisk för Sverige och unik i världen. Och det hela började med industrialiseringen som hade gett helt nya förhållanden i Sverige. Människorna övergav jordbruken och flyttade in till staden - det som brukar kallas för urbanisering. Man hade familj på ett helt annat sätt, storfamiljer var inte så vanligt som det hade varit tidigare. Man levde på ett annat sätt och arbetade i mycket högre utsträckning i fabriker och inom tillverkning.

På webbsajten används en hel del animationer som är relativt minimalistiska till sin karaktär. De har generellt en utformning, genom språk och typsnitt, som är frikopplad från en nationell kontext, vilket möjliggör att samma animation kan användas i flera länder. Detta kan jämföras med traditionella läromedel där de illustrationer som används ofta utgörs av bilder, foton, konst och symboler som kan betraktas som tydligt nationella. Det digitala formatet möjliggör flera olika språk kring en och samma animering. Nu görs detta (i skrivande stund hösten 2017) bara när det gäller slavhandel och delar av första världskriget, men det erbjuds också möjlighet att få historien berättad på till exempel arabiska och somaliska.

Sammanfattningsvis ser vi hur den historiesyn vi tar del av på studi.se inte markant avviker från vad som ligger i linje med perspektivet kollektivt minne (Seixas, 2007) i fråga om kunskapssyn, innehåll och syfte. Detta kan även beskrivas som att det följer historieämnets så kallade konventionslinje, vilket innebär att materialet väl speglar hur historia i skolan har förmedlats tidigare

(Nordgren, 2006). Den gemensamma kollektiva berättelsen som framställs är ingalunda en helt harmonisk historia; sociala konflikter, svensk slavhandel och krig är teman som återfinns i materialet. Samtidigt ges få alternativa perspektiv på historien. De röster som framträder har i huvudsak ett västerländskt perspektiv, även om några undantag finns som ger möjlighet att se slavhandeln även ur slavars perspektiv. Här finns alltså vissa spår av ett postmodernt och interkulturellt synsätt där olika berättelser lyfts fram, även om det inte kan sägas vara det dominerande perspektivet.

Vad blir då marknadens ämne?

Med den här artikeln har vi velat uppmärksamma ett relativt nytt men idag omfattande fenomen i svenska klassrum och i diskussioner bland lärare, nämligen hur nätbaserade aktörer kliver in och tar plats, vid sidan av de statliga styrdokumenten, i tolkningen av olika ämnens undervisningsinnehåll. Till skillnad från den statligt styrda tolkningen i kurs- och läroplaner, vars uppdragsgivare ytterst är vår demokratiskt valda regering och riksdag, verkar dessa policyaktörer i komplexa nätverk i vilka ingår allt från enskilda lärare till statliga och överstatliga myndigheter, från icke-vinstdrivande ideologiska intresseorganisationer till riskkapitalbolag och näringslivsorganisationer drivna av ekonomiska vinstintressen (jfr. Olmedo et al, 2013; Rönnberg, 2017). Vår analys ovan av de två exemplen visar hur dessa olika typer av aktörer på webbsajterna länkas samman till en väv bestående av vitt skilda typer av aktörer, på sätt som inte är uppenbart tydligt vid första påseende utan som kräver ett visst detektivarbete för att synliggöra de bakomliggande nätverk som bildas. Vår analys i den här artikeln är inspirerad av nätverksanalys, men kan dock inte ses som uttömmande utan behöver följas av en mer omfattande analys för att vi ska kunna dra annat än preliminära slutsatser. Dock visar redan vårt resultat hur webbsajterna som policyaktörer formas inte bara i relation till deras explicit uttalade syfte på en portalsida, utan som en produkt av alla de olika intressen som representeras av det nätverk av aktörer som sajten ingår i och associerar sig med.

Ett annat resultat utifrån den översiktliga analys som här gjorts gäller de ämneskonstruktioner som görs i våra två exempel. Vi visar hur re-kontextualisering och omställning av ämnet (Goodson, 2004; Ongstad, 2006) nu sker i nya sammanhang, som medför att tidigare identifierade arenor och aktörer utmanas av ny teknik och marknadsmekanismer. I båda fallen visar det sig att den tolkning som sker ligger nära de nationella läroplanerna, och kan betraktas i linje med ämnets konvention så som det ofta presenteras i tryckta läromedel

(Nordgren, 2006). Det ämne som marknaden skapar utmärks av en harmonisering av historieundervisningen i form av pedagogisk grundsyn, illustrationer och olika uttryck som används. När det gäller SO-rummet märks en tydlig inriktning mot statliga eller icke-vinstdrivande organisationer, men även bland dessa ser vi en stor variation när det gäller bakomliggande intressen när man följer nätverkstrådarna för de sajter man samarbetar med. I studi.se är det vinstdrivande intresset mer uppenbart i och med att dess ägare utgörs av ett riskkapitalbolag, men utåt är man påfallande noga med att lyfta fram forskningssamarbetet. Men i studi.se ser vi också hur det multinationella ägandet skapar stordriftsfördelar som leder till att man utifrån en marknadslogik kan använda samma filmer i flera länder med anpassning av språket.

Även om vi inte kan dra några långtgående slutsatser kring i vilken mån dessa nya digitala aktörer bidrar till en vare sig snävare eller bredare kunskapssyn jämfört med traditionella tryckta läromedel, kan vi dock konstatera att de heller inte i någon högre grad utmanar eller breddar konventionella perspektiv på historieämnet. Det verkar alltså inte självklart att de nätbaserade aktörerna kan erbjuda några nya lösningar när det gäller historieundervisningen, trots den starka tilltro som den digitala utvecklingen ofta tillskrivs när det gäller möjligheter för mångfald och individanpassat lärande. Ur pedagogisk synvinkel är det dock inte detta som är vår huvudsakliga poäng. Istället menar vi att den viktigaste slutsatsen på ett pedagogiskt plan handlar om behovet av en ökad medvetenhet om att det idag är mångfaldigt fler aktörer än tidigare som är med och styr skolans kunskapsinnehåll. En viktig aspekt att uppmärksamma är det icke-transparenta när det gäller hur olika aktörer är med och styr över webbsajternas innehåll, vilket gör det svårt för den enskilda eleven och läraren att överblicka vems eller vilkas intressen det är som ligger bakom olika texter.

Resultatet av vår analys visar i båda fallen exempel på det som Olmedo med flera (2013) påpekar, hur kommersiella aktörer har blivit en del av själva utbildningen som tar del av skolans styrning och därmed också bidrar till att forma elever och lärare till företagsamma subjekt som använder sig av olika webbsajter för att söka efter fördjupade kunskaper. Det subjekt som skapas genom dessa typer av webbsajter blir en lärare eller elev som kan använda sig av den digitala strukturens närmast oändliga innehåll för att enkelt kunna söka sig fram efter svar på sina egna frågor. Det blir ett kunskapssökande som i hög grad präglas av flexibilitet, där individens sökintresse lätt blir överordnat kollektiva kunskapsprocesser inom klassens ram, att lära sig historia blir till ett individuellt projekt. På så vis medverkar de digitala webbsajterna till det individualiseringstryck som även på

många andra sätt framträder i dagens skola. Detta betyder i nästa steg att det ställs höga krav på lärares medvetenhet i att hantera olika webbsajter för att de ska kunna ingå i de kollektiva undervisningsprocesserna.

Den politiska styrningen av skolans organisering har fått konkurrens av nya aktörer, vilket leder till att de förstnämndas inflytande minskar till förmån för det komplexa nätverk av aktörer som istället tar plats. Vi ser hur det vid sidan av läroplanens, lärarens, idéernas och utbildningsinstitutionernas ämne även skapas ett marknadens ämne (jfr. Goodlad, 1979). Å ena sidan skulle detta kunna leda till att skolans verksamhet styrs mer öppet och på så vis mer demokratiskt genom att det blir fritt för olika röster och berättelser att ta plats. Å andra sidan ser vi dock hur det genom dessa webbsajter skapas politiska kluster, där starka intresseorganisationer och företag kan hamna i nyckelpositioner genom att stödja forskningsprojekt, ordna seminarier och förmedla kontakter som innebär att de kan få ett betydande inflytande över skolans styrning på flera nivåer även utöver klassrummet. Vårt resultat så här långt väcker många ytterligare frågor om vad det betyder att allt fler nätbaserade aktörer, i digitaliseringens namn, tar plats i undervisningen. Vi menar därför att det är stor vikt att forskning inom det pedagogiska fältet, såväl utifrån ämnesdidaktiska intressen som med ett policyperspektiv, fortsätter att forska kring dessa frågor.

Noter

1. se även: https://www.kau.se/csl/forskning/var-forskning/forskningsprojekt/uppkopplade-klassrum
2. Vi finner det värt att särskilt notera att bland de samarbetspartners som webbsajten Factlab riktar ett tack till, återfinns bland andra statliga och överstatliga organisationer även den amerikanska underrättelsetjänsten CIA. På vilket sätt denna organisation medverkar i framtagandet av databasen har vi dock inte funnit några uppgifter om.
3. Den tyska förlagan heter https://www.binogi.de/och Tanzania (i Tanzania drivs plattformen via Studi.co http://www.studi.co.tz.

Referenser

Andreasson, I. & Dovemark, M. (2013) Transforming insecurity into a commodity: using the digital tools Unikum and InfoMentor as an example in Swedish education. *European Educational Research Journal 12*:4, 480-491.

Ball, S.J. (2006). What is policy? Texts, trajectories and toolboxes. I S. Ball (red.) *Education Policy and Social Class. The selected works of Stephen J. Ball,* (ss. 43-53). London: Routledge.

Ball, S.J. (2007). *Education PLC. Understanding Private Sector Participation in Public Sector Education.* Abingdon: Routledge

Ball, S.J. (2012). *Global Education Inc.: New Policy Networks and the Neo-Liberal Imaginary.* London: Routledge

Ball, S.J. Maguire, M. & Braun, A., (2012). *How Schools do Policy. Policy enactments in secondary schools.* London: Routledge.

Carlgren, I., Forsberg, E. & Lindberg, V. (2011). *Perspektiv på den svenska skolans kunskapsdiskussion.* Stockholm: Stockholms universitetsförlag.

Chevallard, Y. (2007). Readjusting Didactics to a Changing Epistemology. *European Educational Research Journal*, 6(2), 131-134.

Dale, R. (2009). Studying Globalisation and Europeisation in Education: Lisbon, the Open Method of Coordination and beyond. I R. Dale & S. Robertson (red.) *Globalisation and Europeanisation in Education.* Oxford: Symposium Books.

Goodlad, J. (1979). *Curriculum inquiry*. New York: McGraw-Hill Book Company

Goodson, I. (2004). *The Making of Curriculum*. London: Routledge.

Grimaldi, E. (2013). Old and new Markets in Education: austerity, standards and ICT as pushes towards privatization(s) in Italy. *European Educational Research Journal 12*:4, 425-446.

Nordgren, K. (2006). *Vems är historien?* [To whom does history belong?] Karlstad: Karlstads Universitet.

Nordgren, K & Johansson, M. (2015). Intercultural historical learning: A conceptual framework, *Journal of Curriculum Studies*, *47*(1), 1-25.

Olmedo, A. Bailey, P.L.J. & Ball, S.J. (2013) To Infinity and Beyond…: heterarchical governance, the Teach For All network in Europe and the making of profits and minds. *European Educational Research Journal 12*:4, 492-512.

Ong, A. (2007). Neoliberalism as mobile technology. *Transactions of the Institute of British Geographers, 32*:1, 3-8.

Ongstad, S. (2006). Fagdidaktikk som forskningsfelt. I *Kunnskapstatus for forskningsprogrammet KUPP. Kunskapsutvikling i profesjonsutdanning og profesjonsutövning.* Oslo: Norges forskningsråd.

Papanastasiou, N. (2013). Commercial actors and the governing of education: the case of academy school sponsors in England. *European Educational Research Journal 12*:4, 447-462.

Papanastasiou, N. (2017). Practices of boundary-work in the collaboration between principals and private sponsors in England's academy schools. *Journal of Education Policy 32*:1, 82-99.

Rönnberg, L. (2017). From national policy-making to global edu-business: Swedish edu-preneurs on the move. *Journal of Education Policy 32*:2, 234-249.

Seixas, P. (2000). Schweigen! Or, Does Postmodern History Have a place in the schools? I P. N. Stearns, P. Seixas & S. Wineburg (red.). *Knowing, Teaching & Learning History* , ss 19-37. New York: New York University Press.

Seixas, P. (2007). Who Needs a Canon? I M. Grever & S. Stuurman (red). *Beyond Canon: history for the twenty-first century,* ss. 19-30. Basingstoke: Palgrave Macmillian.

Simons, M., Lundahl, L. & Serpieri, R. (2013). The Governing of Education in Europe: commercial actors, partnerships and strategies. *European Educational Research Journal Volume 12* (4), 416-424.

Shulman, L. (1986). Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching. *Educational Researcher*, 15(2), 4-14.

Shulman, L. (2004). *The Wisdom of Practice.* San Francisco: Jossey Bass.

Verger, A. Fontdevila, C. & Zancajo, A. (2016). *The privatization of Education. A Political Economy of Global Education Reform*. New York & London: Teachers College Press.

Verger, A., Lubienski, C. & Steiner-Khamsi, G. (red.) (2016): *World yearbook of Education 2016*. The Global Education Industry. New York: Routledge.